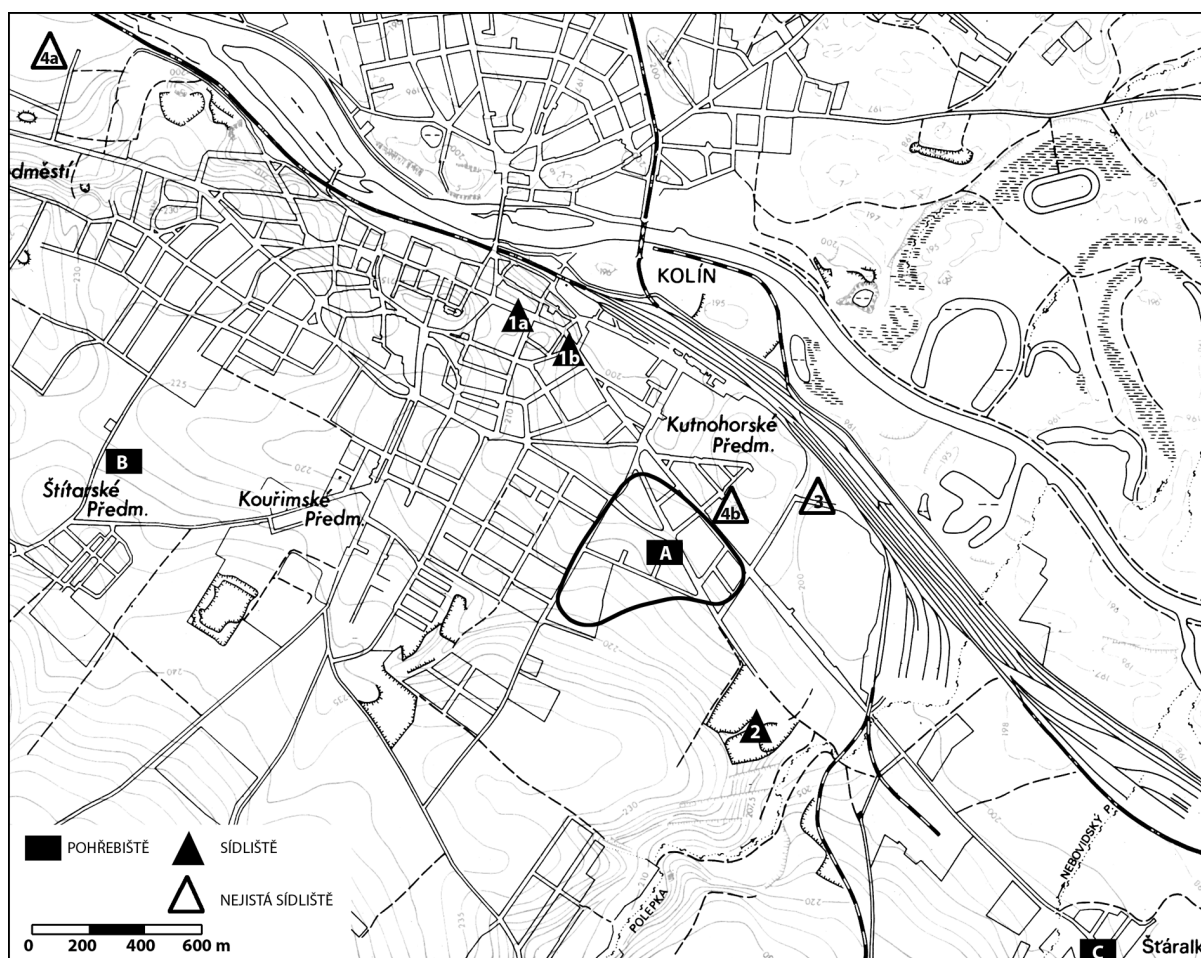

SÍDLIŠTNÍ OBJEKT ZE STARŠÍ DOBY ŽELEZNÉ Z KOLÍNA - SMETANOVY ULICE

Zdeněk Mazač

Halštatské osídlení území dnešního Kolína je ve sbírkách Regionálního muzea v Kolíně dosud reprezentováno převážně hrobovými nálezy bylanské a z menší části i slezskoplatěnické kultury (Koutecký – Sedláček 1984; Mazač – Tvrdlík 2000). Sídlištní nálezy tohoto období jsou zastoupeny prakticky jen artefakty pocházejícími z bývalé Kuchařovy cihelny (dnes v Plynářské ulici), ačkoliv předválečné a protektorátní výzkumy dokládají osídlení ještě z dalších tří poloh (obr. 1). Jelikož sídliště neposkytovala soudobým badatelům atraktivní nálezy obdobné hrobovým, nevěnovali jejich výzkumu takovou péči jakou by si zasloužila. Navíc jsou dnes již tyto nálezy ve sbírkách neidentifikovatelné. Předložený příspěvek se snaží o doplnění našich dosavadních vědomostí o bylanském sídlišti v okolí Komenského a Smetanovy ulice v Kolíně.

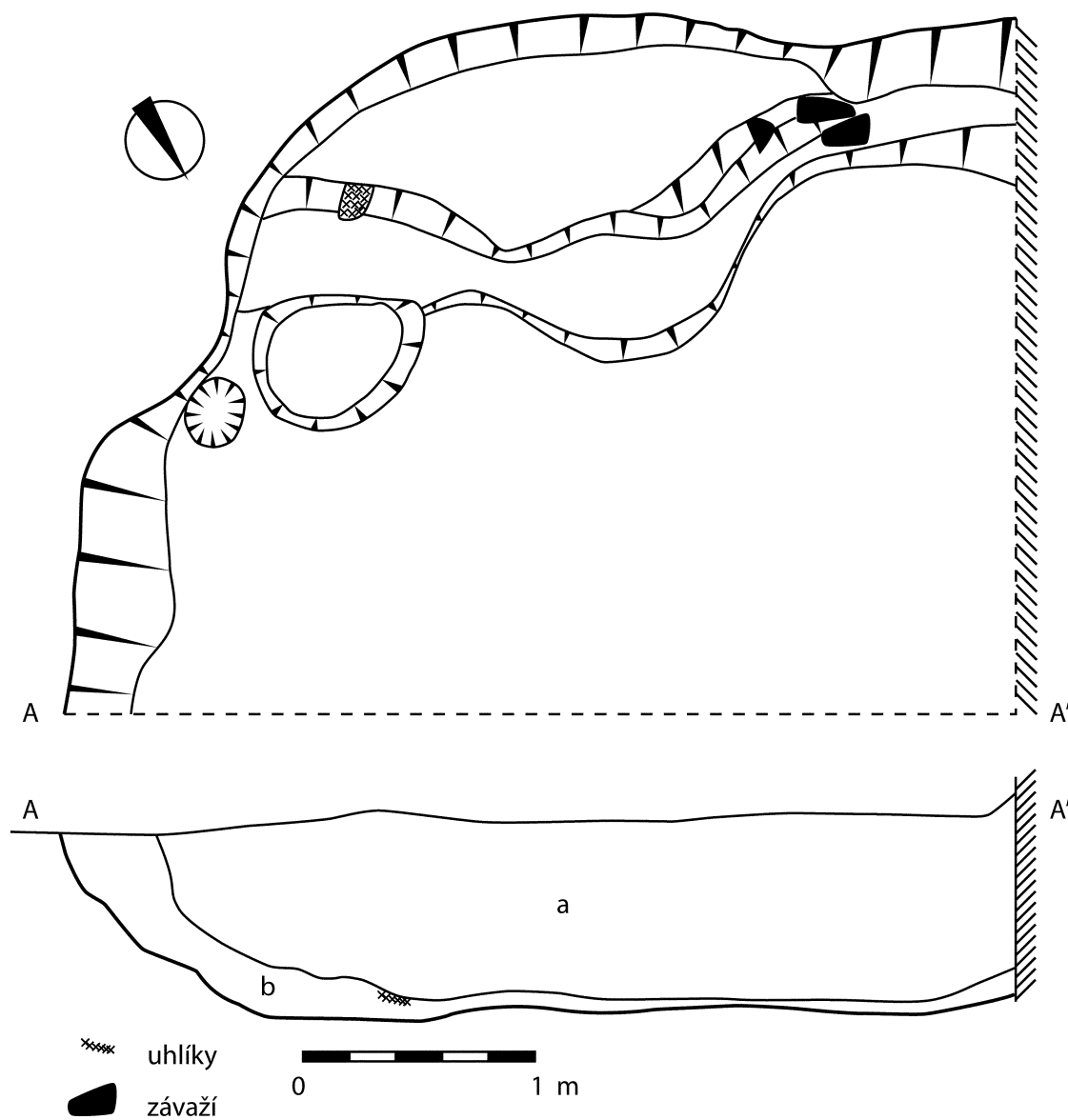
Obr. 1. Situační plán Kolína s vyznačením poloh sídlišť a pohřebišť bylanské kultury

OKOLNOSTI VÝZKUMU, POLOHA A HISTORIE LOKALITY

V březnu roku 1997 proběhl záchranný archeologický výzkum vyvolaný stavebními aktivitami firmy Geosan, spol. s r. o., při rekonstrukci a přístavbě budovy Komerční banky v Kolíně. Těžká mechanizace, která v místě přístavby prováděla skrývku vrchní zeminy, se při východní zdi banky propadla do dosud netušeného dutého prostoru. Narušení terénu a nález zdiva firma ohlásila muzeu.

Místo nálezů se nachází na mírném severovýchodním svahu labských teras cca 250 m jižně od toku Labe a 150 m východně od hradebního pásma středověkého města. Terén je v této lokalitě tvořen ostrůvky spraše na labských šterkopiscích, které nepravidelně překrývají skalní podloží (*Koutecký – Sedláček 1984*).

Téměř do konce 17. století zde stávala původní předměstská středověká zástavba, kterou po roce 1664 zakoupil řád menších bratří kapucínů, aby zde vybudoval zahradu přiléhající k nově založenému klášteru. Dnes se na ploše zahrady nachází park J. A. Komenského, na jehož severovýchodním okraji, na rohu Kutnohorské a Smetanovy ulice, stojí od počátku 20. století původní budova pobočky Rakousko-uherské banky, v současnosti Komerční.

Obr. 2. Kolín, Smetanova ulice. Půdorys a profil chaty

VÝSLEDKY VÝZKUMU

Záchranným archeologickým výzkumem vyvolaným výše uvedenou událostí byla kromě přítomnosti středověkého sklepa, který unikl destrukci při proměně původní zástavby v klášterní zahradu, zjištěna a zdokumentována část zahloubeného pravěkého objektu – polozemnice. Ta byla ze severní strany porušena stavbou středověkého sklípku a od západu budovou banky. Zachovala se pouze její jihovýchodní část o rozměrech 4,1×3 m, hloubce 0,80–0,90 m, s orientací delší strany SZ–JV. V jižní partii se nacházel hlinitý stupeň, při jehož východní hraně byla kúlová jamka, k ní přiléhala mělká prohlubeň o max. průměru 0,7 m. Ve východní partii schodu byl zjištěn zuhelnatělý fragment „trámku“ (0,15×0,1×0,1 m), na západním okraji stála skupina tří velkých hlinitých jehlancovitých předmětů – podstavců či závaží (obr. 2; 3). Podlahu tvořil udusaný jíl. Zhruba ve středu objektu stála na podlaze spodní část velké zásobní nádoby spolu s dalšími zlomky keramických nádob. Výplň se skládala ze dvou vrstev, které obsahovaly značné množství fragmentů keramiky, zvířecích kostí, mazanice, jelení paroh, kousek jantaru a ploché hlinité kotoučovitě závaží. Materiál je uložen v Regionálním muzeu v Kolíně pod př. č. 4/97.

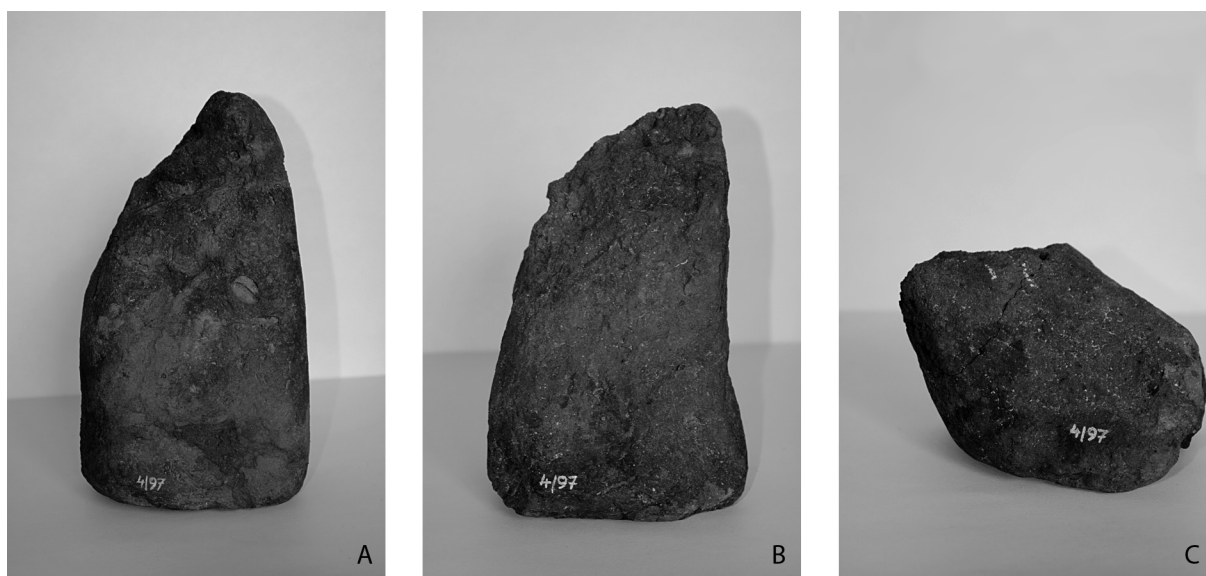
Objekt lze interpretovat jako polozahloubenou chatu-dílnu, s hypotetickým zaměřením na textilní výrobu. Obdobné vnitřní uspořádání a tvar měl bylanský sídlištní objekt 2/73 v Cerhenicích (*Sedláček 1980*), chata č. 2 v Čelákovících (*Koutecký – Špaček 2004*) a chata 13/68 v Kadani-Jezerce (*Koutecký 1988*).

ROZBOR NÁLEZŮ

Ačkoliv výplň objektu obsahovala značné množství keramických fragmentů, nelze je většinou pro malé rozměry jednoznačně přiřadit k určitým keramickým typům. Celkový součet keramických zlomků je 1248 kusů, z toho pouze 73 kusů náleží okrajům a 32 kusy jsou zastoupeny fragmenty den nádob.

Z tvarů keramických nádob jsou bezpečně zastoupeny: amforovitě zásobnice (9 okrajů), amforovitě tvary (14 okrajů), mísovitě tvary + koflíky (22 okrajů), talíře (8 okrajů) a hrncovitě nádoby (15 okrajů + 5 okrajů z hrncovitých zásobnic). Zlomky uch z nádob byly zjištěny pouze v pěti případech bez protějšků.

Většinu souboru tvoří zlomky amforovitých zásobnic. Nepodařilo se rekonstruovat ani jeden úplný tvar, proto se dají rozlišit pouze podle modelace hrdla na typ: 1. s nízkým kuželovitým hrdlem velkého průměru (50 cm) a okrajem šikmo vytaženým vzhůru (obr. 4:3); 2. s kuželovitě prohnutým hrdlem velkého průměru (50 cm) s šikmo vytaženým okrajem a povrchem upraveným vodorovným prstováním

Obr. 3. Kolín, Smetanova ulice. Hlinité jehlancovité podstavce – závaží?

(obr. 4:1); 3. s mírně prohnutým válcovitým hrdlem a vodorovně vytaženým okrajem (obr. 4:5). Mezi zásobnicovitými tvary se nepodařilo identifikovat bylanskou zásobnicí s nálevkovitě rozevřeným hrdlem.

Druhým nejpočetnějším druhem jsou hrncovité nádoby, které se mohou rozdělit opět podle utváření horních partií na: 1. vejčitý hrnec esovité profilace s hladkým hrdlem a výdutí zdrsněnou povlakovou vrstvičkou (obr. 5:2); 2. hrnec s válcovitým, mírně odsazeným hrdlem od těla (obr. 5:1); 3. hrnec s kuželovitým či válcovitým hrdlem odděleným od těla plastickou páskou různých typů či řadou nehtových vrypů (obr. 6). Mezi hrncovité nádoby jsou řazeny i dvě hrncovité zásobnice: 1. s mírně kuželovitým hrdlem (průměr 50 cm) odděleným od hrdla plastickou páskou, která je doplněna zdvojeným výčnělkem (obr. 4:7); 2. s prohnutým válcovitým hrdlem, které je od těla odděleno řadou nehtových vrypů doplněných zdvojeným výčnělkem (obr. 4:8). Oba uvedené typy hrncovitých zásobnic jsou ve štítarské i bylanské kultuře dosud neznámým prvkem.

Mezi zlomky jemné keramiky dominují mísovitě tvary, mezi které jsou řazeny i koflíky, neboť fragmentárnost nálezů nedovoluje tyto dva typy oddělit. Zastoupeny jsou: 1. mísy se zataženým okrajem s tuhováním či leštěným povrchem (obr. 7:3,5,16,18); 2. nádoby esovité profilace s oboustranně tuhováním povrchem (obr. 7:9,15,33), mezi tento typ řadíme i část mísy se svislým výčnělkem na okraji (obr. 7:23); 3. mísy s odsazeným, nálevkovitě rozevřeným okrajem (obr. 7:28).

Keramický soubor obsahuje několik okrajů z nádob amforovitých tvarů jak kónických, tak nálevkovitých hrdel. Podle síly a modelace střepů se dají rozlišit dvě skupiny amfor: hrubší a jemná. Jemnou keramiku reprezentují kónická hrdla oboustranně tuhovaná (obr. 7:11,13,17). Hrubší keramika má tuhovanou pouze vnější stěnu nebo tuhování chybí. Patří k ní větší amfora s nálevkovitě rozevřeným okrajem, kuželovitým hrdlem a odsazenou výdutí, s největší šířkou v horní partii těla (obr. 4:2). Na rozhraní těla a hrdla je nálep v podobě nesouvislé plastické pásky s nehtovými vrypů. Některé další zlomky, které jsou přiřazeny k amforovitým tvarům, upomínají na tvary štítarských či slezských forem: část podhrdlí se třemi žlábků (obr. 7:24) pochází patrně z tvaru podobného štítarské amfoře se žlábkovaným podhrdlím (srv. Bouzek – Koutecký 1967, 65, obr. 17); část výdutě s vodorovným žlábkem oddělující tělo od hrdla (obr. 7:37); trojice svislých žlábků na výdutí (obr. 7:29; srv. Ovčáry, okr. Mělník, Fridrichová 1969, 365, obr. 8:2).

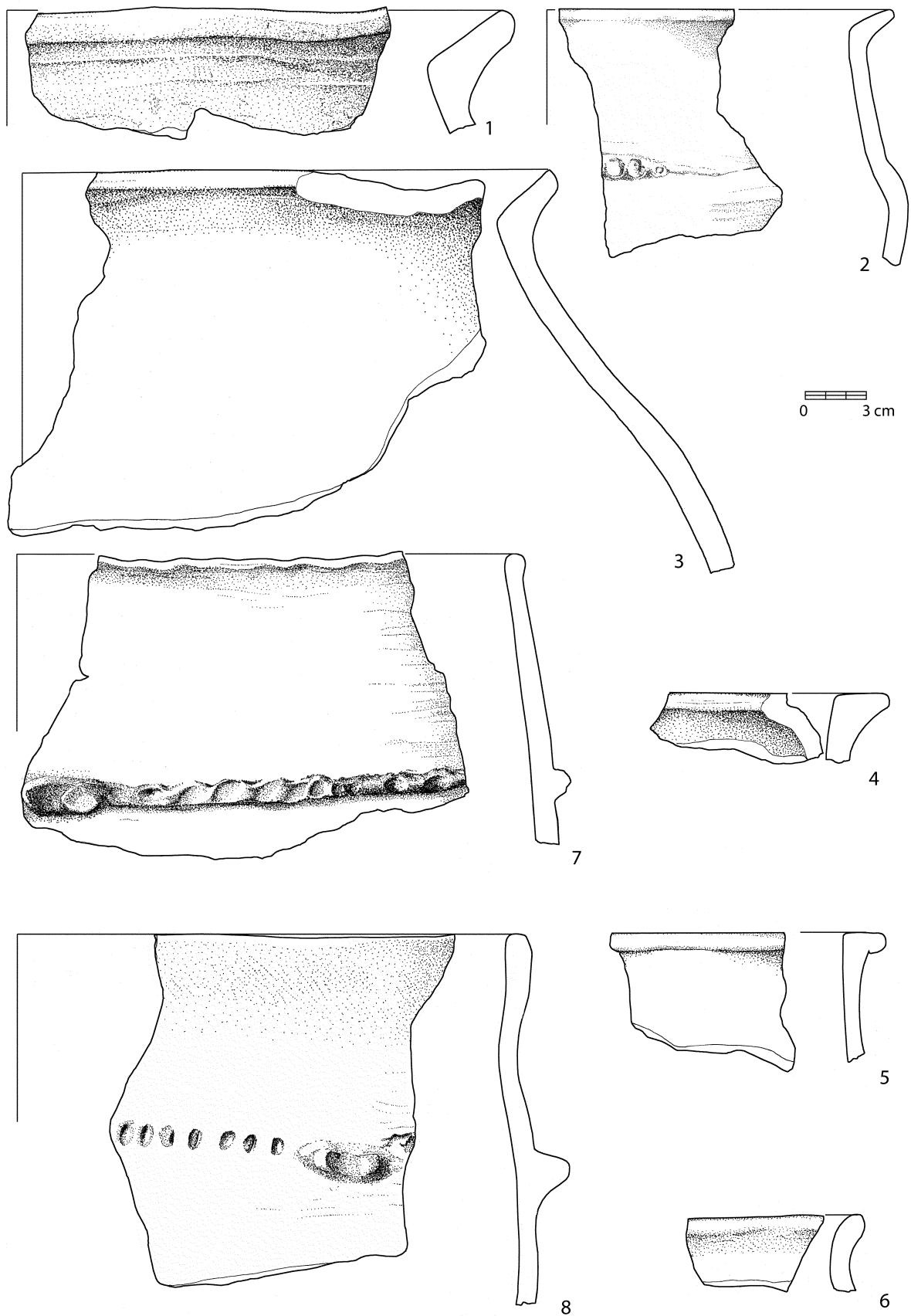
Talíře se vyskytují ve třech formách a všechny nesou prvky ryté výzdoby na vnitřní stěně nebo na okraji: 1. talíř či mísa se širokým nálevkovitým okrajem zdobeným šrafovanými trojúhelníky (obr. 7:19; tento tvar stojí na morfologické hranici mezi talíři a miskami, vzhledem k téměř vodorovně vyklenutému a zdobenému okraji ho řadíme mezi talíře); 2. kuželovitý talíř s málo rozevřenými nálevkovitými stěnami (obr. 7:22); 3. kuželovitý talíř s nálevkovitě rozevřenými stěnami a vodorovně vytaženým či přehnutým okrajem (obr. 7:20,21).

Ostatní keramické výrobky prezentují ploché kotoučovitě závaží (obr. 7:38), zlomek cedníku (obr. 7:36), část lžičky (obr. 7:34) a patrně zlomek chřastítka (obr. 7:25).

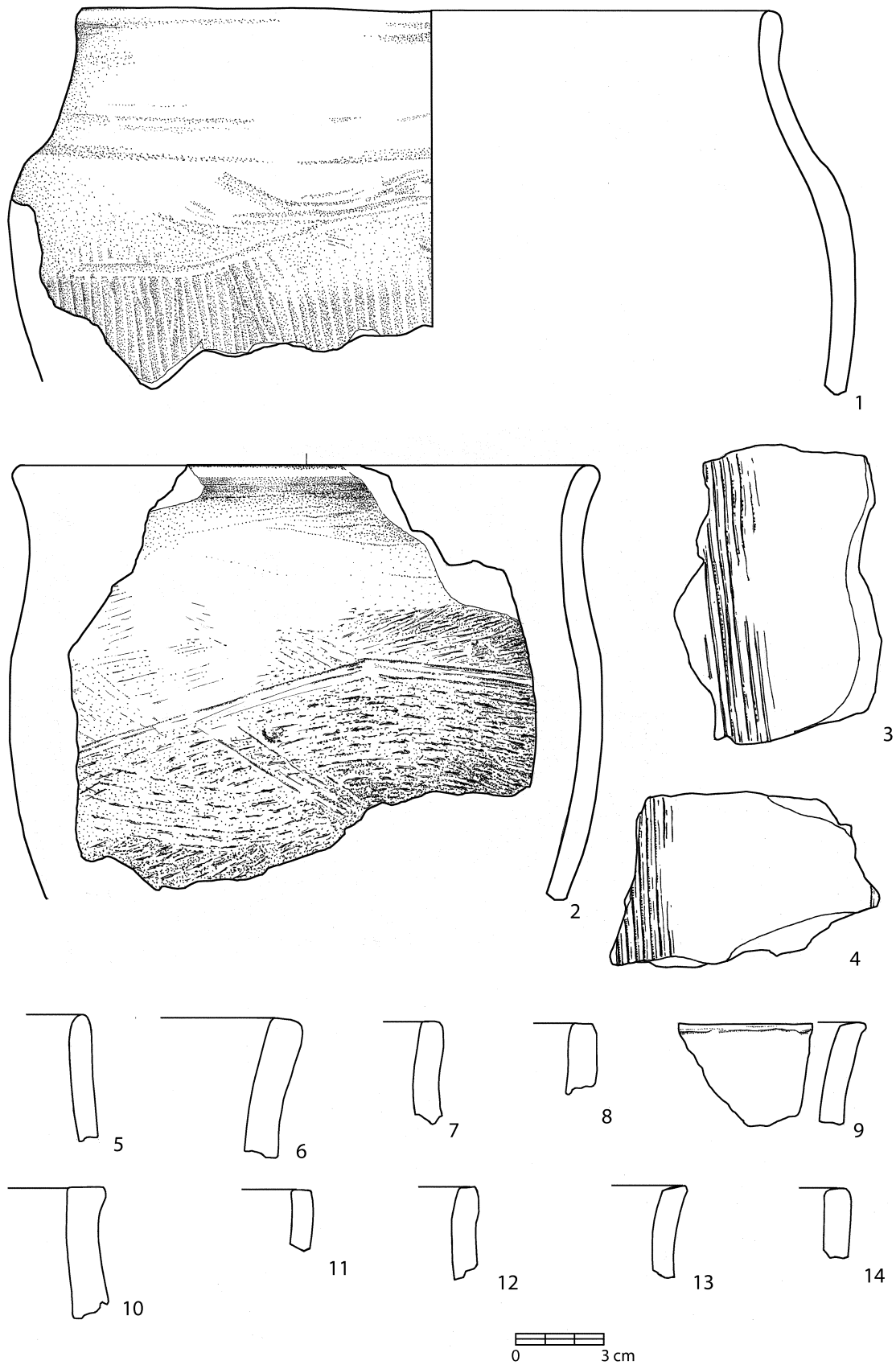
Zajímavý je nález tří velkých hliněných předmětů – podstavců (obr. 3), z nichž dva jsou jehlancovitě tvaru se svislou osou a plochou základnou. Třetí je jehlancovitý s výrazně šikmo ubíhající osou a plochým dnem (obr. 3). Absence vrcholové části výrobků znemožňuje s jistotou rozpoznat výskyt příčného otvoru. Rozměry zachovaných částí předmětů jsou: obr. 3A: $v=26,5$ cm, základna= $14,5 \times 11$ cm; obr. 3B: $v=20,5$ cm; základna= 11×11 cm; obr. 3C: $v=10,5$ cm, základna= $15,5 \times 14,5$ cm. Všechny tři exempláře byly nekvalitně vypáleny, měly však vždy jednu nebo dvě strany více vystaveny žáru. Funkce těchto předmětů není dosud spolehlivě objasněna (Hrala 1973, 75; Podborský 1970, 99). Bývají považovány za tkalcovská závaží, držadla cívek, podstavce k rožni (Moucha 2002, 132; Hrala 1973, 75; Podborský 1970, 99) či za idoly spojené s tkalcovstvím a duchovním významem tkaní (Stegmann-Rajtár 2000, 462). S jistotou nelze doložit pravý účel ani u výše popisovaných exemplářů. Odlomené horní části těchto masivních předmětů by snad mohly svědčit o nezdařeném pokusu jejich užití coby tkalcovských závaží. Opálené stěny vypovídají o kontaktu s ohněm, buď při výpalu nebo ve spojení s jinou možnou funkcí podstavce pro rožeň.

Úprava povrchu

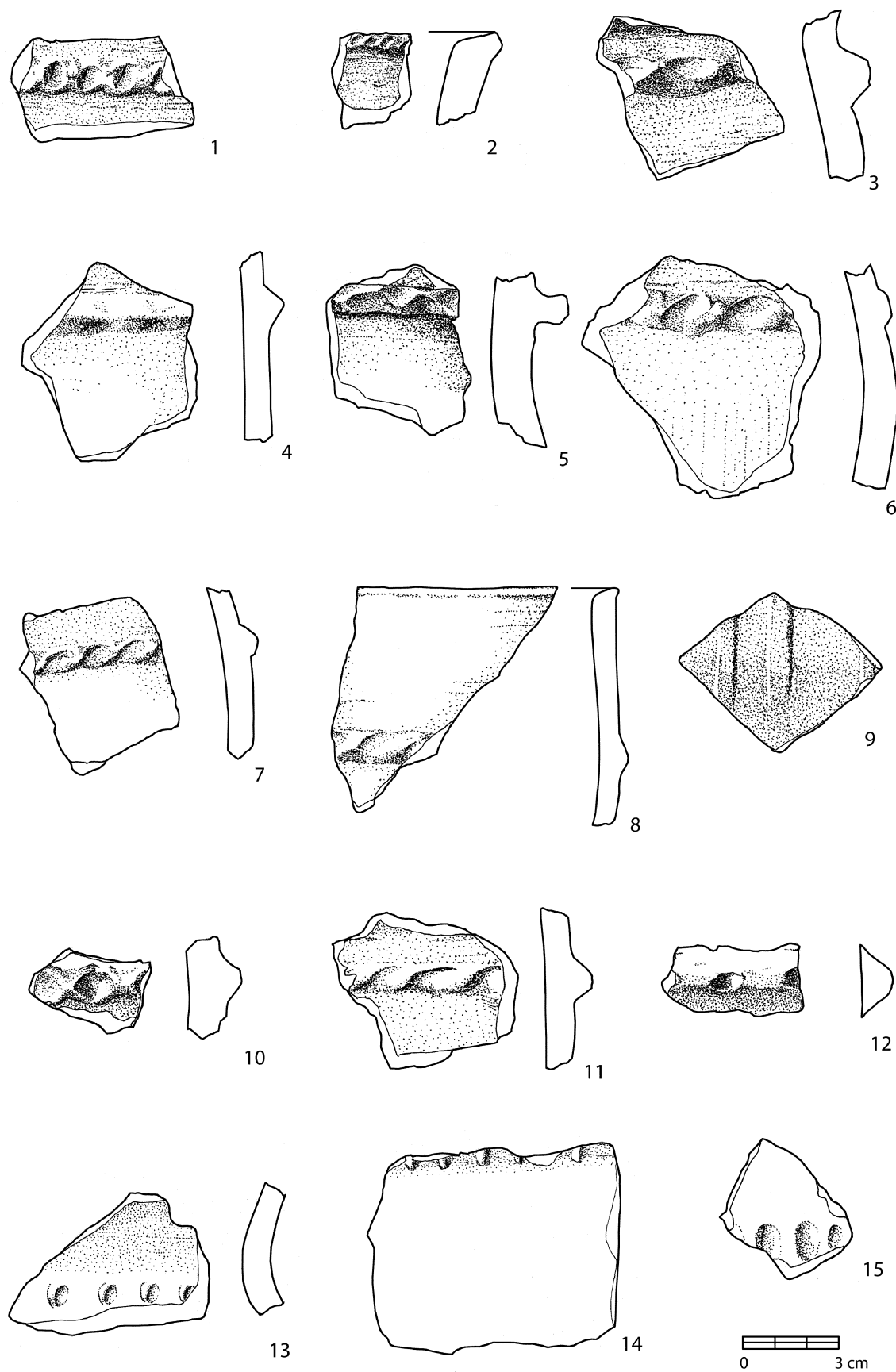
Povrch nádob byl upraven několika způsoby. Jelikož převážnou část keramického fondu tvoří hrubší užitkové tvary – zásobnice, hrnce a amfory, je nejběžnějším druhem úpravy uhlazení, hlazení a hlazení špachtlí. Vodorovné prstování vnější stěny hrdla, běžné na knovízsko-štírtarských amforách, bylo zjiš-

Obr. 4. Kolín, Smetanova ulice. Výběr keramických nálezů

Obr. 5. Kolín, Smetanova ulice. Výběr keramických nálezů

Obr. 6. Kolín, Smetanova ulice. Výběr keramických nálezů

těno pouze v jednom případě. Ojedinelé jsou i svislé tahy špachtlí pod největší výdutí hrnce (*obr. 5:1*) jako imitace svislého prstování či hřebenování užívaného na knovízsko-štíterské keramice. Také zdrsnění povrchu povlakovou vrstvičkou (*Sedláček 1980*, 150) se objevilo pouze na jednom z hrnců (*obr. 5:2*). Jemné keramické tvary bývají leštěné či tuhované. Příkladem kombinace těchto technik je zlomek kuželovitého talíře (*obr. 7:22*), který má nálevkovitě rozevřené stěny černě tuhované, zatímco vnitřní stěna těla a dno je okrová, leštěná. Tuhování se vyskytlo na 156 střepech (12,5 % z celkového počtu) a bývá aplikováno na jedné či obou stěnách. Původní počet tuhovaných střepech byl jistě vyšší, část byla „smyta“ a část vypálena jako v případě zlomků talíře se širokým nálevkovitým okrajem, kdy okraj nese stopy tuhování, ale jeho díl je bez této úpravy.

Výzdoba keramiky

Výzdobné prvky se objevují na 56 zlomcích. Nejhojněji je zastoupena plastická výzdoba v podobě oběžné lišty různých forem: hladká, promačkávaná, zdobená důlky či nehtovými vrypy, které jsou aplikovány na rozhraní těla a hrdla u různých hrncovitých tvarů (*obr. 6*). V jednom případě bylo zjištěno promačkávání a plastická páska na okraji nádoby (*obr. 6:2*). Přerušovaná lišta zdobená nehtovými vrypy je doložena v jednom případě na rozhraní výdutí a hrdla amforovité nádoby (*obr. 4:2*). Obdobnou funkci lišt plní vodorovné řady nehtových vrypů nebo důleků, které bývají na hrncovitých zásobnicích doplněny o zdvojené výčnělky-pupky (*obr. 4:7,8*). Svislý výčnělek na okraji mísovité nádoby v podobě zaslepeného ouška (*obr. 7:23*) má analogie v obj. 30 z Ovčár, okr. Mělník (*Fridrichová 1969*, 361, *obr. 8*). Výdutí jedné z amfor zdobila svislá žebra, jak dokládají dva zlomky (*obr. 6:9*).

Rytá výzdoba se omezuje pouze na formy s tuhováním povrchem a často bývá provedena svazkem rýh, někdy doplněná důlky. Na vnitřních stěnách a okrajích talířů se vyskytuje motiv šrafovaných trojúhelníků (*obr. 7:19*), klikatky tvořené svazkem čtyř až pěti rýh (*obr. 7:21*) a stejně ztvárněnou dvojnásobnou krokvicí rozdělenou svislou řadou důleků (*obr. 7:22*). V jednom případě se objevuje motiv oblouku (*obr. 7:26*). Složitějším rytým motivem je zdoben fragment miniaturní nádoby či chraštítka (*obr. 7:25*). Žlábkování podobně jako rytý ornament bývá aplikováno jen u tuhované keramiky. Jako reminiscence výzdoby štíterské keramiky se objevuje v podobě vodorovně žlábkovaného podhrdlí amforovitých tvarů (*obr. 7:24*), samostatných žlábků na rozhraní těla a hrdla (*obr. 7:37*), nebo v provedení tří svislých žlábků na výdutí amforovité nádoby (*obr. 7:29*). Svazek tří žlábků v kombinaci s důlky byl užít na vnitřní straně mísovité/talířovité nádoby (*obr. 7:31*).

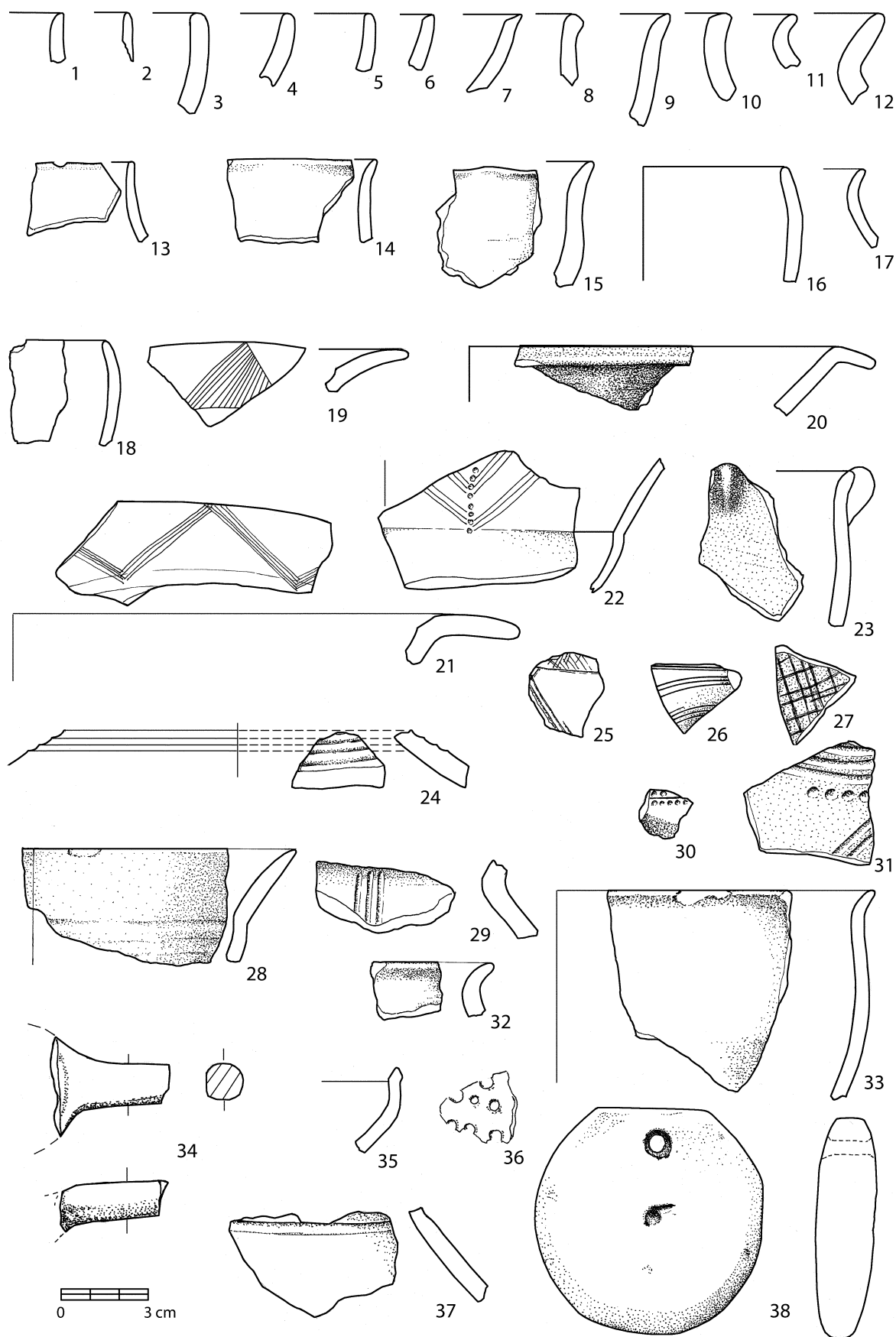
Vleštování ornamentu bylo zjištěno pouze v jednom případě a to v podobě mřížky (*obr. 7:27*).

Ojedinelým druhem výzdoby je hřebenování. Tento typický štíterský způsob úpravy povrchu spodních partií těl nádob je zde záměrně zařazen jako výzdobný motiv, neboť je proveden v samostatných pásech, a nejedná se tudíž o úpravu povrchu v pravém slova smyslu (*obr. 5:3,4*).

DATOVÁNÍ

Inventář objektu bohužel neobsahoval chronologicky citlivé artefakty jako např. kovové výrobky. Keramický soubor je natolik zlomkovitý, nesourodý a většina tvarů je průběžných od HB do HD1, že je jeho relativní datování velice obtížné. Dalším problémem z hlediska datace je postavení nálezů na okraji středočeské oblasti štítersko-bylanské, které byly vystaveny přímým vlivům kultury slezskoplatěnické a zprostředkovaně i jihovýchodních kultur díky situování území dnešního Kolína na jedné z křižovatek dálkových cest. Objevují se zde tvary, jako např. velké hrncovité zásobnice, které ve štíterské i v bylanské kultuře nemají dosud paralely.

Na štíterské či slezské keramické typy upomíná především výzdoba provedená žlábkováním podhrdlí (*obr. 7:24*) i svislými žlábkami na plecích amfor (*obr. 7:29*; srv. *Fridrichová 1969*, *obr. 8:2*). Svislý hřebenovaný pás na těle zásobnic (*obr. 5:3,4*), stejně jako vodorovné prstování hrdla (*obr. 4:1*) jsou odkazem na štíterské předlohy, ačkoliv byly tyto úpravy povrchu užívané i ve starší fázi bylanského osídlení v Hradenině (*Šaldová 1996*, *obr. 5:33,41*) a ve střední fázi bylanské kultury v Praze-Hostivaři (*Fridrichová 1981*, *obr. 17*). Na štíterské vzory navazuje i tvar kuželovitého talíře s výrazně napřímenými stěnami (*obr. 7:22*; *Bouzek – Koutecký 1967*, 73, *obr. 22:B1*) a talíř s širokým nálevkovitě rozevřeným okrajem (*obr. 7:19*; *Fridrichová 1969*, *obr. 1:2, 6:11, 7:9*), které svým zpracováním odpovídají

Obr. 7. Kolín, Smetanova ulice. Výběr keramických nálezů

spíše formám bylanským (Buštěhrad: *Fridrichová 1969*, obr. 1:2; Hradenín, hrob XXIV: *Dvořák 1939*, tab. VI:2; Hradenín, obj. 8: *Šaldová 1997*, obr. 5:40 a 44, 67; Plaňany nepublikováno; Podhoří, obj. 12/68: *Fridrichová 1974*, 13, obr. 11:2). Talíř s nálevkovitě rozevřenými stěnami a mírně přehnutým okrajem (obr. 7:21) se ztvárněním blíží tvaru z obj. 8 z Hradenína (*Šaldová 1997*, obr. 5:69). Mísa s vertikálním výčnělkem na okraji (obr. 7:23) má analogie v pozdně štítarském souboru z Ovčár, okr. Mělník (*Fridrichová 1969*, 361, obr. 8). K míse s odsazeným nálevkovitě rozevřeným okrajem (obr. 7:28) existují paralely v materiálu z obj. 2/73 z Cerhenic (*Sedláček 1980*, obr. 2:4), obj. 1 z Čelákovic (*Koutecký – Špaček 2004*, tab. 1:B3) a obj. 8 z Hradenína (*Šaldová 1997*, obr. 5:63), ačkoliv vychází ze štítarských tvarů (*Fridrichová 1965*, obr. 197:12). Amforovité zásobnice s kuželovitým hrdlem a nálevkovitě rozšířeným okrajem (obr. 4:3,4,6) mají sice kořeny ve štítarských tvarech (srv. *Fridrichová 1965*, 706, obr. 197), avšak hojně rozšířeny jsou až v bylanské kultuře (Hradenín, obj. 8: *Šaldová 1997*, obr. 4; Podhoří, obj. 12/68: *Fridrichová 1974*, 37, obr. 6:19–21).

Z výše uvedeného rozboru vyplývá, že keramický inventář ze sídlištního objektu z Kolína-Smetanovy ulice obsahuje prvky štítarské, ale také bylanské kultury. Svou náplní se blíží obj. 8 z Hradenína (*Šaldová 1997*) a zčásti i obj. 2/73 z Cerhenic (*Sedláček 1980*). Proto je možné soubor s jistou opatrností zařadit do časné až starší fáze bylanské kultury HB3–HC1, kde dožívají ohlasy štítarských typů.

DALŠÍ SÍDLIŠTNÍ NÁLEZY ZE STARŠÍ DOBY ŽELEZNÉ NA K. Ú. KOLÍN

Ve zprávách ze starších výzkumů jsou zmiňovány čtyři lokality na území dnešního Kolína s výskytem sídlištních nálezů:

Komenského ulice – chlapecká měšťanská škola (poloha č. 1b)

Nároží ulic Komenského a Kutnohorské (obr. 1). Vzdálenost od polohy 1a – Komerční banky je cca 200 m JV směrem a cca 500 m SZ směrem od okraje pohřebiště na Kutnohorském předměstí (poloha A, obr. 1).

F. Dvořák zde zmiňuje sídlištní jámy (1936, 78, 135). Nálezy již nelze v archeologickém sbírkovém fondu kolínského muzea identifikovat.

Německý archeolog W. Lung zde v roce 1944 prováděl výzkum při budování protiletadlových krytů. Zdokumentoval tu sídlištní vrstvu s objekty, které přiřadil bylanské kultuře (archív RMK). Materiál, původně uložený v RMK pod Lungovými čísly 107–116/44 (nově zaevidováno pod č. DAR 73/2003), související s tímto výzkumem, bohužel neobsahuje nic, co by bylo možno s jistotou zařadit do bylanské kultury. Nejdůležitější nález, podle kterého W. Lung přiřadil celek bylanské kultuře, zapsaný pod Lungovým číslem 107/44, cit. „malý hruškovitý hrnec z poměrně tvrdé vypálené hlíny, z vnějšku i ze vnitř dobře hlazený s širokou výdutí, takže spodek je téměř vodorovný, malé naznačené dno, na zlomu výduti jsou tři bradavkovitá zesílení“, dnes bohužel chybí.

Bývalá Kuchařova cihelna (poloha č. 2)

Dnes východní část Plynárenské ulice (obr. 1). Od okraje pohřebiště A na Kutnohorském předměstí je vzdáleno cca 400 m JV směrem. Nálezy publikovány v práci D. Kouteckého a Z. Sedláčka (1984, 244, 260, obr. 11), datovány do HB3–HC1.

Nový lihovar (poloha č. 3)

O této lokalitě, kterou zmiňuje F. Dvořák (1936, 78, 135), blíže pojednali D. Koutecký se Z. Sedláčkem, kteří její datování kladou spíše na počátek laténského období (1984, 267).

U chemické továrny či Za chemickou továrnou (poloha č. 4a–4b)

Tuto polohu uvádí F. Dvořák, aniž by ji blíže specifikoval (1936, 78, 135). Vzhledem k existenci dvou chemických továren je lokalizace tohoto sídliště sporná. Možné alternativy jsou:

- Lučební závody na Pražském předměstí, západní okraj Kolína (obr. 1:4a)
- chemická továrna na Kutnohorském předměstí poblíž plynárny (obr. 1:4b)

Termín „Za chemickou továrnou“ se vztahuje k polykulturní lokalitě u Lučebních závodů na Pražském předměstí na rozdíl od lokalizace „U chemické továrny“, která by mohla být i v Havlíčkově ulici na Kutnohorském předměstí. Lokalizace je o to komplikovanější, že oba údaje jsou uvedeny v jedné práci (*Dvořák 1936*, 78, 135). Nálezy z této lokality jsou ve sbírkách RMK rovněž neidentifikovatelné.

Lze tedy shrnout, že z území dnešního Kolína jsou bezpečně doložena pouze dvě bylanská sídliště ze stejného časového období. Jsou to bývalá Kuchařova cihelna a Smetanova ulice, ke které můžeme

hypoteticky přiříst i nálezy z lokality „chlapecká měšťanská škola“ v Komenského ulici, vzdálené cca 200 m východním směrem. Obě sídliště byla součástí mikroareálu, jehož ústřední bod tvořilo pohřebiště na Kutnohorském předměstí, od kterého jsou vzdálená 400 až 500 m.

Poděkování:

Chci poděkovat Z. Sedláčkovi za cenné podněty a připomínky. Za posouzení materiálu dále děkuji D. Kouteckému a V. Vokolkovi.

LITERATURA

- Bouzek, J. – Koutecký, D. 1967: Štítarské pohřebiště ve Staňkovicích, Památky archeologické 58, 37–77.
- Dvořák, F. 1936: Pravěk Kolínska. Soupis archeologických památek Kolínska a Kouřimska. Kolín.
- Dvořák, F. 1939: Nálezy bylanského typu na Kolínsku II, Památky archeologické 41, 59–86.
- Fridrichová, M. 1965: Štítarský sídlištní objekt v Modřanech, Archeologické rozhledy 17, 703–708.
- Fridrichová, M. 1969: Závěrečná fáze štítarského stupně, Archeologické rozhledy 21, 355–379.
- Fridrichová, M. 1974: Halštatská sídliště v pražském území. Acta Musei Pragensis 74. Praha.
- Hrala, J. 1973: Knovízská kultura ve středních Čechách. Archeologické studijní materiály 11. Praha.
- Koutecký, D. 1988: Halštatské osídlení v severozápadních Čechách. Nálezy z doby bronzové, halštatské a starolátecké na Kadaňsku, II, Archeologické rozhledy 40, 254–295.
- Koutecký, D. – Sedláček, Z. 1984: Pohřebiště bylanské kultury v Kolíně, Památky archeologické 75, 236–293.
- Koutecký, D. – Špaček, J. 2004: Nové bylanské sídlištní nálezy ze středu města Čelákovic, Archeologie ve středních Čechách 8, 313–345.
- Mazač, Z. – Tvrdlík, R. 2000: Nové pohřebiště bylanské kultury v Kolíně, Archeologie ve středních Čechách 4, 147–156.
- Moucha, V. 2002: Zdobená tkalcovská závaží z mladší doby bronzové, Sborník Západočeského muzea v Plzni, řada Historie 16, 132–136.
- Podborský, V. 1970: Jihomoravská halštatská sídliště – I, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university E 15, 7–102.
- Sedláček, Z. 1980: Záchraný výzkum v Cerhenicích v r. 1973 (část II.), Archeologické rozhledy 32, 146–166.
- Šaldová, V. 1997: Sídliště bylanské kultury v Hradenině, Archeologické rozhledy 49, 19–32.
- Stegmann-Rajtár, S. 2000: Kulturné vztahy halštatského hradiska Molpír při Smoleniciach na príkladě hlinených predmetov kultového charakteru, Pravěk NR 10, 457–471.

AN EARLY IRON AGE SETTLEMENT FEATURE FROM SMETANOVA UL., KOLÍN

In the spring of 1997, building work in Kolín (fig. 2) revealed part of a sunken settlement feature – a semi-sunken hut measuring 4.1 x 3m, the long axis oriented north-west to south-east, some 0.8–0.9m deep. In plan the hut was originally regular with rounded corners. In the southern section was a clay step, at the eastern edge of which was a post hole, while at the western edge were five large, conical clay weights (fig. 3). A similar internal arrangement and shape is known from Bylany culture settlement feature 2/73 at Cerhenice (Sedláček 1980) and hut no. 2 at Čelákovice (Koutecký & Špaček 2004).

On the basis of the fragmentary ceramic material the feature can with a certain degree of caution be assigned to the beginning or early phase of the Bylany culture (HB3–HC1), and placed in the context of the now unidentifiable settlement finds of the same culture from the school grounds in Komenského ul. (Dvořák, 1936) – which lie some 170m to the south-east, and which were clearly related to the nearby Bylany culture cemetery in Kutnohorské předměstí, like the settlement found in the brickworks in Plynárenská ul. (fig. 1; Koutecký & Sedláček 1984).

